

poistovećivanje levih i desnih oblika protesta i njihovo dnevno političko demoniziranje (izjednačavanje levih Zelenih i desnih Republikanaca u SR Nemačkoj). Istorijska odgovornost Nemačke za fašizam relativno se skretanjem pažnje na totalitarni boljševizam, a dihotomna struktura mišljenja u dimenzijama prijateljneprijatelj jača autoritarni potencijal borbene demokratije. Ujedinjenje Nemačke 1990. još više je učvrstilo ovaj političko-didaktički kanon, koji se u misli o društvu ogledao u potiskivanju društvenonaučne perspektive ustavnopravnim pogledom. Ustavnopravna vizija je u osnovi post festum perspektiva koja ne polazi od analize društvenopolitičke stvarnosti već od osude predloženih slučajeva prema utvrđenim kriterijima. Zato Jaške zapaža da ovaj pristup nije određen opisom i analizom nego samo klasifikacijom i razvrstavanjem, jer individualizuje složene uzročne spletove i zapostavlja sklopove društvene uslovljenosti.

Prebacivanje odgovornosti za fašizam u SR Nemačkoj teklo je lakše na političkom nego na porodičnom planu. Rasprave u nemačkoj psihijatriji 1980-ih godina pokazuju da je suočavanje sa prošlošću prevazilazilo istoriografske i ideološke sporove i zadiralo u pitanje morala i kolektivnog identiteta Nemaca (Heimannsberg, Schmidt 1992). Osvrt na ovu raspravu može da dočara širu društvenu klimu u kojoj se govori o fašizmu, a sa druge strane da pokaže jedan važan individualnopsihološki segment nepotpune defašizacije. Nemci su se posle rata branili od prošlosti kolektivnim ćutanjem, a upadljiva je okolnost da je u Nemačkoj posle 1945. bilo malo samoubica ili psihičkih lomova, pa čak ni unutrašnjih moralnih sukoba već samo uporne pravne odbrane. Vinovnici zločina su vlastitu aktivnost stavljali van svakog moralnog dijaloga jer je nacistička ideologija tvrdila da maloumnici, Jevreji, Romi i narodi niže rase kvare nemačku krv. Osim pranja mozga ideologijom, saučestvovanje u ubijanju pravdano je kao obavljanje dužnosti koja se nije mogla odbiti. Brojni učesnici u zločinima izgradili su psihički zid između vlastite moralnosti i dnevne zločinačke aktivnosti (Dan Bar-On 1992, S. 287). U opštem sklopu depersonalizacije čoveka i obeščovečenja morala (dužnost iznad svega) iščezla je suprotnost između bezdušnog zločina i moralnosti zločinaca i njihove ljubavi prema vlastitoj porodici, pa je integritet ličnosti u poslednjim godinama rata održavan samo uz pomoć paradoksalnog morala ili teorije o nužnoj odbrani. Hipostaziranjem dužnosti odgovornost se prebacivala na naredbodavca što je u tradiciji nemačke garnizonske države bilo razumljivo.

Još je Gertruda Štajn (Stein) uočila da je od svega najvažnije Nemce naučiti da budu neposlušni, a Đerđ Lukač je pisao o pruskoj "ponosnoj poslušnosti" i nedostatku spremnosti da se prihvati lična odgovornost na osnovu nezavisnog moralnog rasuđivanja. Posleratno kolektivno ćutanje Nemaca bilo je svedočanstvo da je kod najvećeg broja zločinaca moralno rasuđivanje poremećeno. Problem se javio kada su se mlade generacije već od kraja 1960-ih počele raspitivati o ratnoj prošlosti roditelja, da bi se izbegla dublja traumatizacija zbog ćutanja: "Gde si bio od 1933. do 1945, šta si tada radio, šta si znao, a šta nisi znao?" Antiautoritarni levičarski pokret 1968. podstakao je liberalizaciju obrazovanja i pokrenuo pitanje nacističke prošlosti roditelja. Zvanična ideologija nije išla na ruku najpre ređim, a zatim sve učestalijim psihijatrijskim zalaganjima da se prestane sa harmoničnim zamagljavanjem prošlosti i poravnavanjem razlika, već da se otvori dijalog sa njima, tj. sa prošlošću Aušvica. Režim je podržavao manipulativno oslobađanje od bolne istine: zločini se ne poriču, ali se svaljuju na SS trupe, totalitarni režim i Hitlera, a potiskuje se kolektivna